

KOXLEAR IMPLANTLI BOLANING NUTQIY REABILITATSIYASI.

Gulshanoy Turg'unova Sharifjon qizi

E-mail: turgunovagulshanoy66@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni koxlear implantatsiya jarayonidan keyin nutqiy faoliyati ustida reabilitatsiya qilish qanchalik ahamiyatli va samarasi husudidir. Unda turli fikrlar yuzasidan solishtirishlar ham mavjuddir. Shu o'rinda muallif to'plagan ma'lumotlari asosida o'z nuqtayi nazarini ham bayon qilgan. Nutq reabilitatsiyasi-qay tartibda amalga oshiriladi, uni qanday amalga oshirish samaraliroq degan savollarga javob beramiz.

Nutqiy reabilitatsiyani olib borishda nafaqat o'qituvchi balki bolani atrofidagi shaxslar ham alohida ahamiyatga egadir. Biz bolaga avvalo to'g'ri talaffuzni o'rgatishimiz va o'zimiz ham to'g'ri so'zlay olishimiz kerak. Muloqatga kiritish uchun esa kichik kichik dialoglardan foydalanishimiz maqsadga muvofiqdir. Bolalarga nutqiy mashg'ulotlarni iloji boricha ko'proq o'tishimiz ham katta ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Koxlear implant, nutq, reabilitatsiya, kar bolalar, nutq o'stirish.

SPEECH REHABILITATION OF A CHILD WITH COCHLEAR IMPLANTS.

Abstract: This article is about the importance and effectiveness of rehabilitating hearing-impaired children after cochlear implantation on speech activity. It also contains comparisons of different opinions. Here, the author has expressed his point of view based on the information he has collected. We will answer the questions about how speech rehabilitation is carried out and how to implement it more effectively.

In conducting speech rehabilitation, not only the teacher, but also the people around the child are of special importance. We must first teach the child the correct

pronunciation and be able to speak correctly. It is appropriate to use small dialogues. It is also very important to give children speech exercises as much as possible.

Key words: Cochlear implant, speech, rehabilitation, deaf children, speech development.

Reabilitatsiya - (lot.rehabilitatio-tiklash) ma'nosini anglatadi. Tibbiyotda organizmning buzilgan funksiyasini va bemorlar hamda nogironligi bo'lgan shaxslarni mehnat qobiliyatini tiklashga qaratilgan tibbiy, pedagogic va ijtimoiy chora-tadbirlar majmuidir.

Nutq reabilitatsiyasi-qay tartibda amalga oshiriladi, uni qanday amalga oshirish samaraliroq degan savollarga javob beramiz.

Birinchi o'rinda koxlear implantatsiya nima ekanligini qisqacha aytib o'tsak. Koxlear implantatsiya-eshitmaydigan (kar, zaif eshituvchi) bolalar eshituvchilar dunyosiga kirish va dunyoni ovozlari, tovushlar orqali idrok imkoniyatini yaratuvchi xozirgi kunning eng samarali usullari hisoblanadi. Bunda bolalarning ovozlari, musiqa, nutq va boshqa tovushlarni eshitishi va o'zini jamiyatda, ijtimoiy hayotda erkin idora qilish imkoniga ega bo'lishiga misli ko'rilmagan yordam beruvchi bu vosita fan va texnika rivojidagi katta ahamiyatga ega kashfiyotdir.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturi O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi qonunining qoidalariga muvofiq, milliy tajribaning tahlili va ta'lim tizimidagi, jahon miqyosidagi yutuqlar asosida tayyorlangan hamda yuksak umumiy va kasb-hunar madaniyatiga, ijodiy va ijtimoiy faollikka, ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil ravishda mo'ljalni to'g'ri o'qib bilish mahoratiga ega bo'lgan, istiqbol vazifalarini ilgari surish va hal etishga qodir kadrlarning yangi avlodini shakllantirishga yo'naltirilgandir.⁵⁹

Ushbu jummalarda ham avlodimizni har tomondan yetuk, kuchli va zehni qilib tarbiyalashimiz kerakligi ko'zda tutilgan. Bu qarashdan nafaqat eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar balki boshqa nuqsonlarga ega bo'lgan bolalar mustasno emas.

⁵⁹ Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi. - T.: Sharq, 1997. - B. 20.

Koxlear implantatsiya- eshitishida koxlear muammosi bo‘lgan bolalarga atrofidagi barcha tovushlarni eshitish, farqlash, nutqni eshitish, o‘z nutqini eshitish va o‘qituvchining nutqi, talaffuzi bilan solishtirish orqali uni rivojlantirish imkoniyatini yaratadi. Lekin ushbu jarayon o‘z o‘zidan ro‘y bermaydi. Bunda ham albatta reabilitatsiya jarayoni kerak bo‘ladi.

Shu o‘rinda ta’kidlash lozimki, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev boshchiligida mamlakatimizda 2017-2021 yillarga mo‘ljallangan “Harakatlar strategiyasi” da ta’lim soxasidagi belgilab qo‘yilgan vazifalar mamlakatimizda yashovchi har bir shaxsni chuqur o‘ylashga, mulohaza va mushoxada qilishga undaydi. Chunki kelajak avlodga ularni ertangi kuniga befarq bo‘lishga haqqimiz yo‘q. Shuning uchun hozirdan ularni har tomonlama rivojlantirishimiz va qo‘llab quvvatlashimiz zarur.

Koxlear implantli bolalarni nutqini ravon qilishda, shu bilan birga jamiyatga to‘laqonli kirishiga yordam berish uchun harakat qilishimiz zarur. Biz bunda reabilitatsiyaning- nutq reabilitatsiyasi turidan foydalanamiz. Buning uchun bola bilan ishlashda kun davomidagi barcha faoliyatlar jarayonida uyushtirilgan muloqotda hamda maxsus nutq o‘stirish mashg‘ulotlarida shug‘ullanamiz. Kar bolalar nutqining rivojlanish saviyasiga ko‘ra bu yo‘nalishlarning ahamiyati va miqdori o‘zgarib boradi. Nutq o‘stirish ishlarini tashkil etish paytida so‘zli nutqning turli shakllaridan foydalaniladi. Kichik va o‘rta maktabgacha yoshdagi kar bolalarga ta’lim berish jarayonida og‘zaki va yozma nutq yozuvli kartochkalarda global ravishda o‘qish, ya’ni yaxlit qabul qilish uchun taqdim etiladi. Shuningdek bolalarni o‘qitishda daktildan ham foydalaniladi.

Koxlear implantatsiya yordamida eshitishni qayta tiklash uch bosqichda olib boriladi. Bulardan eng oxirgi bosqich operatsiyadan keying reabilitatsiya bosqichi bo‘lib, oldingi ikki bosqichning samarasini taminlovchi davr hisoblanadi.⁶⁰

Aynan shu bosqichdan boshlab surdopedagog va ota-ona bolaning nutqiy reabilitatsiyasini boshlashlari talab etiladi. Chunki, bola nutqiy ko‘nikmani boshqa

⁶⁰ U.Fayziyeva, D.Nazarova, F.Qodirova. ”Surdopedagogika”. Sano-standart. T.:2012. B.289

jarayonlardan ko‘ra oila davrasida yaxshi o‘zlashtiradi. Bundan tashqari bolani maktabgacha ta‘lim muassasasiga olib borganimizda ham u yerni ish jarayonini kuzatishimiz, bolalar bilan shug‘ullanish tartibiga e‘tibor berishimiz muhim sanaladi. Ye.I. Tixeyevaning fikricha, maktabgacha ta‘lim muassasasi bolalarning barcha qobiliyatlarini rivojlantirgan holda nutqni egallashning juda ahamiyatli va muhim qobiliyatiga e‘tiborni qaratishi darkor: “Chunki nutqni muntazam o‘rgatish, nutq va tilni metodik rivojlantirish maktabgacha ta‘lim muassasasidagi tarbiya ishlarining asosini tashkil qilmog‘i lozim”⁶¹.

Koxlear implant qo‘yilgan bolalarning eshitish qobiliyatini rivojlantirish va eshitish va eshitish orqali nutqni qabul qilish, tushunish, nutqiy muloqotni o‘rgatish o‘ta murakkab jarayon bo‘lib o‘ziga xos yondashuv, izchil va individual surdopedagogik yordam tashkillashni talab etadi.

Nutqni shakllantirish va rivojlantirish texnologiyasi, shu bolalar bilan ishlaydigan, barcha pedagoglar bilan hamkorlikda ishlab chiqilgan. Bunda ota-onalar ishtiroki ham ko‘zda tutilib, dam olish, bayram va ta‘til kunlarida ham rivojlantiruvchi ishning ota-onalar tomonidan davom ettirilishi ko‘zda tutilgan.

O‘quvchilarning so‘z boyligini rivojlantirib boorish maqsadida dastlab o‘quvchilarning o‘quv faoliyati uchun zarur bo‘lgan elementar mavzular kiritilgan va shu mavzular asosida dastlabki suhbat, o‘quv jarayoni, fanlarning o‘qitilishida tushunchalar majmuiga ega bo‘lish imkoniyati yaratilishi ko‘zda tutilgan. Bugungi kunda koxlear implantli bolalarda nutqiy rehabilitatsiya

Nutqiy rehabilitatsiyani olib borishda nafaqat o‘qituvchi balki bolani atrofidagi shaxslar ham alohida ahamiyatga egadir. Biz bolaga avvalo to‘g‘ri talaffuzni o‘rgatishimiz va o‘zimiz ham to‘g‘ri so‘zlay olishimiz kerak. Muloqotga kiritish uchun esa kichik kichik dialoglardan foydalanishimiz maqsadga muvofiqdir. Bolalarga nutqiy mashg‘ulotlarni iloji boricha ko‘proq o‘tishimiz ham katta ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib, aytganda koxlear implantli bolalarni shu jarayondan keyingi faoliyatini natijasini ko‘rsatish uchun biz bola bilan uzluksiz shug‘ullanishimiz

⁶¹ Тихеева Е.И.. Развитие речи детей. -М.: Просвещение, 1976.

kerak. Bundan tashqari bolalarni surdopedagog mashg‘ulotlariga borishlarini taminlashimiz kerak. Oilalarni barchasida ushbu jarayon uchun vaqt, moddiy mablag‘ yetishmasligi mumkin. Shularni bartaraf etish uchun turli chegirmalar tashkil etishimiz, bolalarga qulaylik yaratishimiz zarur.

Bundan tashqari kadrlarni ko‘paytirishimiz, ularni ish faoliyatini yaxshilashimiz ham alohida ahamiyat kasb etadi. Chet el malakasini o‘rganishimiz va o‘zimizga moslashtirishimiz ham muhim sanaladi. Har bir surdopedagog o‘zi ustida ko‘proq ishlashi talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi.-T.:Sharq,1997.-B.20.
2. U.Fayziyeva,D.Nazarova,F.Qodirova.”Surdopedagogika”.Sano-standart.T.:2012.B.289
3. Тихеева Е.И..Развитие речи детей.-М.:Просвещение,1976.